

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного кримінального
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за серпень 2024 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ	5
РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	7
I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	7
1. Призначення покарання	7
2. Звільнення від покарання та його відбування	8
II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	11
1. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	11
2. Кримінальні правопорушення проти власності	12
3. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту	14
4. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення	15
5. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів	16
6. Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку	18
7. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	19
8. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)	21
РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	22
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	22
1. Засади кримінального провадження	22
2. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження	23
3. Докази і доказування	24
4. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу	25
II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	30
5. Слідчі (розшукові) дії	30
6. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового	

розслідування	32
III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ	33
7. Судовий розгляд	33
8. Судові рішення	37
IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	38
9. Провадження в суді апеляційної інстанції	38
10. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами	39
V. ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	41
11. Кримінальне провадження на підставі угод	41
12. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру	42

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АП ВАКС	Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду
ВАКС	Вищий антикорупційний суд
ВС	Верховний Суд
ВСУ	Верховний суд України
ВП ВС	Велика Палата Верховного Суду
ДП	державне підприємство
ДТП	дорожньо-транспортна пригода
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЗУ	Закон України
ЗСУ	Збройні сили України
КСУ	Конституційний Суд України
КВК	Кримінально-виконавчий кодекс України
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КЦС	Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
НМДГ	неоподаткований мінімум доходів громадян
ОП ККС ВС	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
ЦК	Цивільний кодекс України
ЦПК	Цивільний процесуальний кодекс України

РОЗДІЛ І. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ

1.1. З метою формування єдиного правозастосовного підходу щодо застосування ст. 233, ч. 2 ст. 234 КПК, а саме чи підпадає під винятки, передбачені ч. 3 ст. 233 КПК (врятування майна), необхідність віднайти і вилучити об'єкти, які можуть бути речовими доказами, кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Обставини справи: слідчий суддя під час досудового розслідування постановив ухвалу про надання дозволу на проведення обшуку після того, як слідчий фактично провів обшук, оскільки існувала реальна загроза втрати доказів у кримінальному провадженні, тому вважав, що мав місце невідкладний випадок.

Суди нижчих інстанцій визнали недопустимим доказом цей протокол обшуку і усі похідні від нього докази, оскільки вважали, що право слідчого, прокурора на проникнення до житла і проведення в ньому обшуку може виникати, серед іншого, до постановлення ухвали слідчого судді у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням майна, а за приписами ст. 233 КПК виявлення та фіксація відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення не передбачені як підстави для проведення невідкладного обшуку.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 3 ст. 307 КК.

У касаційній скарзі прокурор зазначає, що слідчий суддя надав дозвіл на проведення обшуку як невідкладного, та обґрунтовано виходив із того, що наявні достатні підстави для цього рішення.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП ККС ВС.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП ККС ВС: необхідність відступити від висновків щодо застосування приписів ч. 3 ст. 233 КПК, викладених у постанові Першої судової палати ККС від 08.04.2021 у справі № 573/2028/19 (провадження № 51-1535км20) та у постанові Третьої судової палати ККС від 01.11.2023 у справа № 462/3127/22 (провадження № 51-4879км23), оскільки існує неоднакове застосування норм права, передбачених ч. 2 ст. 234, ст. 233 КПК, коли йдеться про те, чи підпадає під винятки, визначені ч. 3 ст. 233 КПК (врятування майна), необхідність віднайти і вилучити об'єкти, які можуть бути речовими доказами.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що зіставлення понять речі, майно, цінні папери (глави 13, 14 ЦК), інформація (ст. 200 ЦК), речові докази, документи (статті 98, 99 КПК) свідчить про те, що речові докази та документи в кримінальному процесуальному аспекті охоплюються поняттям «майно», про яке йдеться в ч. 3 ст. 233, ч. 2 ст. 167 КПК, а врятуванням майна є дії, спрямовані на те, щоб ліквідувати, відвернути загрозу, небезпеку його

знищення, пошкодження або загибелі. Неможливість забезпечити збереження доказів без їх негайного вилучення обумовлює невідкладну необхідність вжиття передбачених КПК процесуальних заходів з метою врятування (збереження) відповідного майна, зокрема шляхом проведення обшуку до отримання ухвали слідчого судді.

Приписи ст. 233 КПК підлягають застосуванню у взаємозв'язку з положеннями ст. 2 цього Кодексу. Отже, як зазначила колегія суддів ККС, з метою забезпечення виконання завдань кримінального провадження у невідкладних випадках, пов'язаних із загрозою знищення доказової інформації, КПК дозволяє проводити огляд, обшук житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали слідчого судді із застосуванням судового контролю *post factum*.

Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 15.05.2024 у справі № 466/525/22 (провадження № 51-7310км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119134564>

1.2. З метою формування єдиного правозастосовного підходу щодо можливості застосування зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі, а саме чи є підставою для застосування приписів ст. 58 Конституції України та ст. 5 КК внесення змін до ст. 51 КУпАП, кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Обставини справи: засуджений вчинив декілька епізодів таємного викрадення чужого майна, зокрема, 16.04.2021 року, проникнувши на територію приватного домоволодіння, вчинив крадіжку на загальну суму 406,58 грн; 31.05.2021 – повторно вчинив крадіжку на загальну суму 424, 33 грн; 16.06.2021 – повторно вчинив крадіжку на загальну суму 7090,33 грн; 07.11.2022 – у період воєнного стану повторно вчинив крадіжку на загальну суму 6871,67 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 185, ч. 3 ст. 185, ч. 4 ст. 185 КК.

Прокурор просив змінити оскаржені судові рішення: закрити кримінальне провадження за ч. 2 ст. 185 КК за епізодом від 31.05.2021, оскільки втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння; та перекваліфікувати дії засудженого за епізодом від 16.04.2021 із ч. 3 ст. 185 КК на ч. 1 ст. 162 КК.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП ККС ВС.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП ККС ВС: необхідність відступити від правозастосовної позиції в подібних правовідносинах, якою керувалася Перша судова палата ККС у постанові від 22.08.2024 у справі № 567/507/23 (провадження № 51-7110км23), за якою зміни ст. 51 КУпАП визнані підставою до застосування приписів ст. 5 КК.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що правозастосовна позиція, за якою положення ст. 58 Конституції України, ст. 5 КК застосовуються до ЗУ № 3886-ІХ, є неправильним застосуванням закону

про відповідальність та суперечить відповідним положенням ст. 58 Конституції України, офіційне і обов'язкове до застосування тлумачення яких здійснив КСУ в Рішенні від 19.04.2000 № 6-рп/2000 у випадках, коли змінюються нормативно-правові акти інших галузей права, посилання на які містить бланкетна диспозиція кримінально-правової норми.

Висновки КСУ не надають жодних підстав сприймати ЗУ № 3886-IX – новим законом України про кримінальну відповідальність, відповідно, до нього не застосовуються ч. 1 ст. 58 Конституції України та ч. 1 ст. 5 КК.

Зміни, що вносяться до нормативно-правових актів інших галузей права, посилання на які містить бланкетна диспозиція, не змінюють словесно-документну форму кримінального закону. Кримінально-правова норма залишається незмінною. Отже, кримінальний закон у такому разі не можна вважати новим – зміненим законом – і застосовувати до нього положення ч. 1 ст. 58 Конституції України та КК, які визначають зворотну дію закону в часі.

Як зазначила колегія суддів ККС, сприйняття змін до ст. 51 КУпАП, як змін КК (текст якого не змінювався ЗУ № 3886-IX), є прямим запереченням правових позицій КСУ, за якими подібні зміни не створюють підґрунтя до застосування ст. 5 КК та ст. 58 Конституції України.

Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 29.08.2024 у справі № 278/1566/21 (провадження № 51-2555км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121295777>

РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Призначення покарання

1.1. Призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання (ст. 69 КК)

1.1.1. Оскільки штраф у розмірі понад 3000 НМДГ визначено як одне з основних покарань у санкції ч. 1 ст. 286 КК, особу не може бути звільнено від передбаченого нею обов'язкового додаткового покарання на підставі положень ч. 2 ст. 69 КК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 286 КК та призначив йому покарання у виді штрафу в розмірі 3000 НМДГ із застосуванням положень ст. 69 КК – без позбавлення права керувати транспортними засобами.

У касаційній скарзі прокурор зазначав щодо обов'язковості призначення додаткового покарання з огляду на положення ч. 2 ст. 69 КК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначає, що суд першої інстанції допустив неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, а апеляційний суд не усунув зазначеного порушення.

Так, ч. 1 ст. 286 КК передбачено покарання за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, у виді штрафу від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк до двох років, або арешту на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до трьох років, з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років.

Згідно з ч. 2 ст. 69 КК на підставах, передбачених у ч. 1 цієї статті, суд може не призначати додаткового покарання, що передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу як обов'язкове, за винятком випадків призначення покарання за вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Оскільки штраф у розмірі понад НМДГ визначено як одне з основних покарань у санкції ч. 1 ст. 286 КК, особу не може бути звільнено від передбаченого нею обов'язкового додаткового покарання на підставі положень ч. 2 ст. 69 зазначеного Кодексу.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 31.07.2024 у справі № 185/11807/23 (провадження № 51-1754км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120838433>

2. Звільнення від покарання та його відбування

2.1. Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК)

2.1.1. Звільнення військовослужбовця від відбування покарання з іспитовим строком не є безумовною підставою для його звільнення з військової служби. Навіть допускаючи можливість майбутнього звільнення військовослужбовця зі служби, воно не може бути підставою для незастосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК (у редакції Закону, чинній на час вчинення кримінального правопорушення). В разі встановлення порушення особою, звільненою від відбування покарання, покладених на неї обов'язків такі питання можливо вирішити в порядку виконання вироку

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили військовослужбовця за ч. 5 ст. 407 КК (у редакції Закону, чинній на час вчинення кримінального правопорушення) і звільнили його від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК (у редакції Закону, чинній на час вчинення кримінального правопорушення). Нагляд за засудженим на час проходження ним військової служби покладено на командира відповідної військової частини.

У касаційній скарзі прокурор указує, що застосування ст. 75 КК призведе до неможливості продовження військової служби засудженим, оскільки

за рішенням командира військової частини останній підлягатиме звільненню з військової служби як особа, стосовно якої ухвалено обвинувальний вирок.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що у разі звільнення засудженої особи від покарання на підставі ст. 75 КК суд покладає на особу певні обов'язки, визначені ст. 76 цього Кодексу, що і було зроблено в кримінальному провадженні. Водночас, як встановив суд, засуджений на час ухвалення вироку був військовослужбовцем, даних про те, що він був звільнений з військової служби, матеріали кримінального провадження не містять, а тому, керуючись приписами ч. 4 ст. 76 КК, суд поклав нагляд за засудженим на час проходження ним військової служби на командира відповідної військової частини.

Пункт 144-5 розд. IV Положення про порядок проходження громадянами України військової служби у ЗСУ та ст. 26 ЗУ «Про військовий обов'язок і військову службу» не регламентує обов'язкового звільнення з військової служби засуджених військовослужбовців, до яких застосовано інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК.

Крім того, Міністерство оборони України, враховуючи законодавчу можливість звільнення від відбування покарання військовослужбовців, визначило і затвердило наказом від 17.09.2020 № 337 Порядок здійснення командирами (начальниками) військових частин (установ) контролю за поведінкою військовослужбовців, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Також ст. 14 КВК визначено, що військові частини здійснюють контроль за поведінкою засуджених військовослужбовців, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Нагляд за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, протягом іспитового строку здійснюється уповноваженим органом з питань пробації за місцем проживання засудженого, а стосовно військовослужбовців – командирами військових частин (ч. 1 ст. 163 КВК).

Таким чином, аналіз законодавства та нормативно-правових актів, у тому числі Положення дає підстави стверджувати, що звільнення військовослужбовця від відбування покарання з іспитовим строком не є безумовною підставою для його звільнення з військової служби. Навіть допускаючи можливість майбутнього звільнення військовослужбовця зі служби, воно не може бути підставою для незастосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК. Також ККС звертає увагу, що в разі встановлення порушення особою, звільненою від відбування покарання, покладених на неї обов'язків такі питання можливо вирішити в порядку виконання вироку.

Застосування до військовослужбовця приписів ст. 75 КК було можливим оскільки на час вчинення кримінального правопорушення редакція вказаної норми кримінального закону не мала прямої заборони на звільнення засудженої

особи від відбування покарання з випробуванням за злочин, передбачений ст. 407 цього Кодексу.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 21.08.2024 у справі № 126/1813/23 (провадження № 51-2287км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121222107>

2.1.2. Звільнення від відбування покарання з випробуванням засудженого, який вчинив 23 епізоди незаконного переправлення осіб через державний кордон та сприяв внесенню персональних даних до інформаційної системи «Шлях», є неправильним застосуванням закону про кримінальну відповідальність

Позиція судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 2 ст. 332, ч. 1 ст. 336, ч. 3 ст. 368-3 КК, звільнивши його від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК. Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду в частині призначеного покарання та засудив обвинуваченого до реального відбування покарання.

У касаційній скарзі засуджений просить залишити в силі вирок суду першої інстанції, яким до нього було застосовано положення ст. 75 КК. Зазначає, що він раніше до кримінальної відповідальності не притягувався, має позитивну характеристику та авторитет, а також неодноразово бував у гарячих точках бойових дій із гуманітарною допомогою.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що під час вирішення питання щодо застосування положень ст. 75 КК, суд враховує: тяжкість кримінального правопорушення, особу винного та інші обставини справи.

Обвинувачений, будучи службовою особою, шляхом підроблення документів не тільки сприяв незаконному переправленню осіб через державний кордон, учинивши 23 епізоди злочинів, передбачених ч. 2 ст. 332 та ч. 1 ст. 366 КК, а й з корисливих мотивів, діючи з прямим умислом на незаконне збагачення, свідомо погодився отримати від особи обіцяну неправомірну вигоду в сумі 1000 доларів США для себе за сприяння в наданні дозволу на виїзд за кордон і внесення персональних даних останнього до інформаційної системи «Шлях», учинивши таким чином злочин, передбачений ч. 3 ст. 368-3 КК.

Кількість епізодів злочинної діяльності та обставини, за яких обвинувачений вчинив злочини, передбачені ч. 2 ст. 332, ч. 1 ст. 366 КК, свідчать про підвищену суспільну небезпеку як злочинів, так і особи обвинуваченого, особливо з огляду на запроваджений в Україні воєнний стан та необхідність забезпечення встановленого порядку перетину державного кордону України й обороноздатності держави.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 22.08.2024 у справі № 452/1336/23 (провадження № 51-6572км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121159034>

У провадженні висловлено окрему думку <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121159036>

II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

1.1. Умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК)

1.1.1. Завдавши удару ногою в голову потерпілого, який цього не чекав і не був готовий до захисту, обвинувачений допускав суспільно небезпечні наслідки своїх дій, при цьому тяжкість цих наслідків у його свідомості не була конкретизована, тобто він діяв з непрямым умислом на спричинення тяжкого тілесного ушкодження

Обставини справи: обвинувачений завдав потерпілому одного раптового, сильного, цілеспрямованого удару ногою в голову, від чого потерпілий упав на асфальтне покриття. Такими діями йому було спричинено тяжкі тілесні ушкодження, які перебувають у прямому причинному зв'язку з настанням його смерті.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 121 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що тілесні ушкодження, які є тяжкими та перебувають у причинному зв'язку з настанням смерті, спричинені не ударами обвинуваченого, а в результаті падіння потерпілого з висоти власного зросту, що, на переконання захисника, підтверджено висновками судово-медичних експертиз. У зв'язку із цим стверджує, що дії його підзахисного мають бути кваліфіковані як вбивство, вчинене через необережність, а саме за ч. 1 ст. 119 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС визнав безпідставними ці доводи сторони захисту, оскільки обвинувачений, завдаючи удару ногою в голову потерпілого, який цього удару не чекав і не був готовий до захисту, усвідомлював, що від такого удару потерпілий упаде на покриття землі з прискоренням, що сила удару буде значною (більшою, ніж удар кулаком в обличчя), що може в цілому спричинити тяжку шкоду потерпілому. Засуджений при цьому діяв умисно, він якщо і не бажав, то свідомо припускав, що наслідком таких його дій є прискорення від удару швидкості падіння, удар головою об земельний покриття або асфальт (як указано у висновку експерта) і спричинення тяжкої шкоди здоров'ю потерпілого.

У такому випадку є всі підстави констатувати наявність непрямого умислу в діях засудженого щодо спричинення потерпілому тяжкого тілесного ушкодження, оскільки він допускав суспільно-небезпечні наслідки своїх дій – спричинення тяжкої шкоди здоров'ю потерпілого, при цьому тяжкість цих наслідків у його свідомості не була конкретизована.

Щодо спричинення смерті потерпілому, то в діях засудженого має місце необережна форма вини у вигляді злочинної недбалості, оскільки, завдаючи

сильного удару ногою в голову потерпілого (з урахуванням характеру та локалізації тілесних ушкоджень), він передбачав можливість спричинення тяжкої шкоди потерпілому і при цьому якщо і не передбачав настання смерті потерпілого від своїх дій, то повинен був і міг передбачити.

Зазначені обставини вказують на наявність у діях засудженого ознак складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК, що виключають можливість кваліфікації вчиненого ним діяння за ознаками вбивства через необережність, тобто злочину, передбаченого ст. 119 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 12.08.2024 у справі № 369/1746/22 (провадження № 51-2223км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121104569>

2. Кримінальні правопорушення проти власності

2.1. Умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК)

2.1.1. Словосполучення «те саме діяння», яке використовується в диспозиції ч. 2 ст. 194 КК, указує на те, що до діяння в цій статті слід відносити тільки знищення (пошкодження) майна, а шкода не є необхідною для кваліфікації за ч. 2 цієї статті при кваліфікації випадків умисного знищення чи пошкодження майна шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом

Обставини справи: засуджена за допомогою газової запальнички підпалила тюк сіна, після чого полум'я перекинулось на господарську будівлю, у якій знаходилась худоба, та на житловий будинок, у результаті чого потерпілій було завдано матеріальних збитків на загальну суму 115 715 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 2 ст. 194 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що під час розгляду зазначеного кримінального провадження не було встановлено мети, мотиву та складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 194 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС визнала неприйнятними доводи сторони захисту щодо відсутності у діях засудженої складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 194 КК.

З матеріалів кримінального провадження вбачається, що засуджена умисно за допомогою запальнички підпалила тюк сіна, що був біля дерев'яного паркана потерпілої та пішла до себе додому. Водночас вона бачила як воно тліло. Внаслідок дій винної, знищено все майно потерпілої (хата, меблі, одяг, хлів, худоба, заготовлене сіно та дрова).

Частиною 1 ст. 194 КК встановлено відповідальність за умисне знищення або пошкодження чужого майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах. Юридичний аналіз даної норми свідчить про те, що законодавець указав тут на дві ознаки об'єктивної сторони складу цього злочину: суспільно небезпечне діяння «знищення або пошкодження чужого майна» та суспільно небезпечні наслідки «шкода у великих розмірах». За конструкцією об'єктивної сторони

склад злочину передбачений у ч. 1 ст. 194 КК є матеріальним, оскільки передбачає наслідки як обов'язковий елемент його об'єктивної сторони (причинний зв'язок між діяннями та наслідками).

Водночас, кваліфікований склад, визначений ч. 2 ст. 194 КК, передбачає відповідальність за «те саме діяння» та містить кілька альтернативних (окремих) кваліфікуючих ознак: 1) вчинення шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом, або 2) заподіяння майнової шкоди в особливо великих розмірах, або 3) спричинення загибелі людей чи інших тяжких наслідків. При цьому обґрунтовано кожній із них надано цілком самостійне значення.

Нормативний зміст складу даного злочину пов'язаний з особливим варіантом його утворення – заміщення обов'язкової характеристики основного складу – «що заподіяло шкоду у великих розмірах» (ч. 1 ст. 194 КК) обтяжуючими обставинами «вчинене шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом; заподіяло майнову шкоду в особливо великих розмірах; спричинило загибель людей; спричинило інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 194 КК).

Отже, під словами «те саме діяння» законодавець має на увазі лише «суспільно небезпечне діяння», як ознаку об'єктивної сторони складу аналізованого злочину.

Диференціюючи кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження чужого майна, у випадку вчинення відповідного злочину шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом, обов'язковою характеристикою є не наслідки, а «загальнонебезпечний спосіб знищення або пошкодження», оскільки основним аргументом на його користь є більш вагома соціальна значущість (суспільна небезпека) способу знищення або пошкодження чужого майна порівняно з «шкодою у великих розмірах». Криміналізація такого посягання на майно переслідує за мету захистити не лише відповідні аспекти відносин власності, але і таке правове благо, як громадська безпека.

Таким чином, ККС приходить до висновку, що словосполучення «те саме діяння», яке використовується в диспозиції ч. 2 ст. 194 КК, указує на те, що до діяння в цій статті слід відносити тільки знищення (пошкодження) майна, а шкода не є необхідною для кваліфікації за ч. 2 цієї статті при кваліфікації випадків умисного знищення чи пошкодження майна шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим чи непрямим умислом. При цьому свідомістю винного охоплюється той факт, що в результаті його дій власникові майна заподіюється шкода. У разі знищення чи пошкодження майна загальнонебезпечним способом винний передбачає або може і повинен передбачити те, що він завдає чи може завдати фізичної шкоди людям, а так само знищити або пошкодити майно, при цьому, не лише те, на яке вчиняється посягання. У такому випадку умисел особи спрямований саме на знищення чи пошкодження конкретного майна загальнонебезпечним

способом, стосовно ж інших тяжких наслідків, психічне ставлення особи характеризується необережною формою вини.

За змістом положення ст. 194 КК мотив і мета не є обов'язковими ознаками цього злочину. Їх встановлення є важливим лише у разі необхідності відмежування цього складу злочину від інших, вчинення яких супроводжується знищенням чи пошкодженням чужого майна.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 28.08.2024 у справі № 748/2489/19 (№ 51-3050км20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121383402>

3. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

3.1. Незаконне заволодіння транспортним засобом (ст. 289 КК)

3.1.1. Заволодіння транспортним засобом характеризується лише активною поведінкою винного, спрямованою на протиправне отримання можливості керування транспортним засобом. Тому виманювання потерпілого з його автомобілем у безлюдне місце під приводом огляду транспортного засобу майстром і подальшого його придбання та здійснення пострілів у потерпілого з метою подолання його опору свідчить про наявність умислу на вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 289 КК

Обставини справи: обвинувачений, маючи умисел на заволодіння автомобілем, під приводом його придбання та з метою огляду майстром, разом із власником поїхали на цьому автомобілі на безлюдну ділянку місцевості, де обвинувачений здійснив не менше п'яти пострілів у потерпілого, проте не виконав усіх дій, які вважав необхідними для доведення злочину до кінця, оскільки потерпілий на транспортному засобі втік з місця пригоди

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим та засудили обвинуваченого за ч. 3 ст. 15, ч. 3 ст. 289 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджувала про відсутність об'єктивної та суб'єктивної сторони незаконного заволодіння транспортним засобом (ст. 289 КК), оскільки обвинувачений не здійснив викрадення автомобіля і не мав наміру вчиняти такі дії.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що діяння при вчиненні злочину, передбаченого ст. 289 КК, полягає лише в активній поведінці особи і дії проявляються в отриманні можливості керувати транспортним засобом. При цьому поведінка винного є незаконною, він не має ані дійсного, ані уявного права на транспортний засіб, заволодіння яким здійснює. Заволодіння транспортним засобом здійснюється без чітко вираженого і дійсного волевиявлення його власника або законного користувача. Воля потерпілого або ігнорується (при таємному заволодінні), або подавляється (при застосуванні насильства або погрози його застосування), або ж фальсифікується (при заволодінні шляхом обману).

Про активність дій засудженого під час вчинення злочину свідчить те, що він напередодні спілкувався з потерпілим і запропонував йому зустрітися, потім фактично виманив останнього на безлюдне місце. Здійснюючи постріли, засуджений намагався протиправно подолати волю потерпілого до спротиву, утримати належний йому транспортний засіб, після чого заволодіти ним. Однак, засуджений не виконав всіх дій, які вважав необхідними для доведення злочину до кінця, з причин, що не залежали від його волі, оскільки потерпілий зміг втекти від нападника та самостійно дістатися до лікарні. За таких обставин дії засудженого правильно кваліфіковані за ст. 289 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 01.08.2024 у справі № 334/1586/22 (провадження № 51-507км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120860311>

4. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

4.1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК)

4.1.1. Кваліфікуюча ознака, передбачена ч. 2 ст. 309 КК, – «ті самі дії, вчинені протягом року після засудження за цією статтею», уособлює собою як ознаки спеціальної повторності, пов'язаної з попереднім засудженням особи, так і спеціального рецидиву кримінальних правопорушень.

Відповідно до положень ч. 4 ст. 32 та ст. 34 КК погашення попередньої судимості за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 309 КК, вказує на відсутність зазначеної кваліфікуючої ознаки

Обставини справи: обвинувачений, будучи засудженим судом протягом року за аналогічною статтею (ст. 309 КК), всупереч ЗУ «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» та ЗУ «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», придбав амфетамін, та незаконно зберігав його при собі без мети збуту.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 309 КК.

У касаційній скарзі прокурор просить виключити кваліфікуючу ознаку «вчинення протягом року після засудження за цією статтею» та судимість за попереднім вироком та переключити дії обвинуваченого на ч. 1 ст. 309 КК, оскільки на момент вчинення кримінального правопорушення з урахуванням положень ст. 12 та п. 2-1 ч. 1 ст. 89 КК, обвинувачений не мав судимості за попереднім вироком, так як сплатив штраф, призначений вказаним вироком, та був знятий з обліку органом з питань пробації.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій, переключено дії обвинуваченого з ч. 2 ст. 309 на ч. 1 ст. 309 КК, виключено

зі вступних частин судових рішень судимість за попереднім вироком за ч. 1 ст. 309 КК.

Обґрунтування позиції ККС: ККС звернув увагу, що передбачена ч. 2 ст. 309 КК кваліфікуюча ознака – «ті самі дії, вчинені протягом року після засудження за цією статтею», за своїм кримінально-правовим змістом і суттю уособлює ознаки таких видів множинності кримінальних правопорушень (вичерпний перелік яких визначений в Розділі VII Загальної частини КК), як спеціальна повторність, пов'язана із попереднім засудженням особи (ст. 32 КК), так і спеціальний рецидив кримінальних правопорушень (ст. 34 КК). Їх юридичні ознаки як видів множинності кримінальних правопорушень та правові наслідки, визначені в ст. 35 КК, є однаковими.

При цьому, повторність відсутня, якщо за раніше вчинене кримінальне правопорушення особу було звільнено від кримінальної відповідальності на підставах, установлених законом, або якщо судимість за це кримінальне правопорушення було погашено або знято, а також після відбуття покарання за вчинення кримінального проступку (ч. 4 ст. 32 КК).

Відповідно, за приписами ст. 34 КК рецидивом кримінальних правопорушень визнається вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення.

Таким чином, оскільки на момент вчинення кримінального правопорушення – 30.03.2023 судимість обвинуваченого за вироком суду від 19.09.2022 була погашена, тому відсутня кваліфікуюча ознака, передбачена ч. 2 ст. 309 КК, – «ті самі дії, вчинені протягом року після засудження за цією статтею».

З урахуванням викладеного, судами попередніх інстанцій допущено неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Колегія суддів ККС зробила **ВИСНОВОК** про те, що кваліфікуюча ознака, передбачена ч. 2 ст. 309 КК, – «ті самі дії, вчинені протягом року після засудження за цією статтею», уособлює собою як ознаки спеціальної повторності, пов'язаної із попереднім засудженням особи, так і спеціального рецидиву кримінальних правопорушень.

Відповідно до положень ч. 4 ст. 32 та ст. 34 КК погашення попередньої судимості за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 309 КК, вказує на відсутність зазначеної кваліфікуючої ознаки.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 21.08.2024 у справі № 127/16102/23 (провадження № 51-1225км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121204834>

5. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів

5.1. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК)

5.1.1. Листок непрацездатності є офіційним документом, а тому його складання та видача лікарем із внесенням до нього неправдивих відомостей утворюють склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 358 КК

Обставини справи: лікар на прохання пацієнта двічі склала листки непрацездатності, до яких вносила неправдиві відомості про амбулаторне лікування у зв'язку із захворюванням.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ВАКС та Ап ВАКС визнали вину ватаю та засудили лікаря за ч. 3 ст. 358 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту звертає увагу, що видача листка непрацездатності хворій особі без особистого огляду є порушенням наказу Міністерства охорони здоров'я України № 455 (2001), тобто складом лише дисциплінарного правопорушення.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС погодилася з висновками судів попередніх інстанцій про доведеність винуватості засудженої у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 358 КК.

У п. 1 Інструкції про порядок заповнення листка непрацездатності від 03.11.2004 № 532/274/136-ос/1406 визначено, що листок непрацездатності – це багатофункціональний документ, який є підставою для звільнення від роботи у зв'язку з непрацездатністю та з матеріальним забезпеченням застрахованої особи в разі тимчасової непрацездатності, вагітності та пологів. Зразок листка непрацездатності та його технічний опис затверджено пп. 1.1, 1.2 згаданого наказу.

Водночас згідно з приміткою до ст. 358 КК під офіційним документом слід розуміти документи, що містять зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документи – докази у правозастосовчій діяльності, що складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами, зокрема, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми.

Тому оформлення листків непрацездатності особою, яка здійснювала безпосереднє його оформлення і достеменно усвідомлювала, що до листка вносяться відомості, які не відповідають об'єктивним обставинам, а видача листка обумовлена не медичними показаннями, утворює склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 358 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.08.2024 у справі № 203/94/18, 991/2/23 (провадження № 51-1298км18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121051077>

6. Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку

6.1. Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї (ст. 362 КК)

6.1.1. Внесення неправдивих даних в електронні відомості зарахувань заробітної плати працівникам підприємства, зарахування грошових коштів під виглядом заробітної плати на свої особисті карткові рахунки, засвідчення такої зміненої, недостовірної інформації своїм електронним підписом становить склад злочину, передбачений ч. 3 ст. 362 КК

Обставини справи: головний бухгалтер комунального підприємства обвинувачувався у тому, що він, умисно, повторно, з корисливих мотивів, з метою привласнення грошових коштів підприємства, зловживаючи своїм службовим становищем, маючи право доступу до платіжної системи «Клієнт Банк» несанкціоновано змінив інформацію, яка оброблюється в автоматизованій системі, шляхом внесення в ній неправдивих даних до електронних відомостей про зарахування грошових коштів з розрахункового рахунку підприємства на особистий картковий зарплатний рахунок, внаслідок чого йому безпідставно було перераховано грошові кошти на загальну суму 129 483, 28 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили головного бухгалтера за частинами 3, 5 ст. 191, ч. 1 ст. 209, ч. 3 ст. 362 КК.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що його безпідставно визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 362 КК, оскільки він на законних підставах мав доступ до платіжної системи «Клієнт Банк».

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС підтримала позицію судів попередніх інстанцій, які послалися на те, що диспозиція ч. 3 ст. 362 КК передбачає відповідальність за несанкціоновану зміну, знищення або блокування інформації, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах чи комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, вчинену повторно, що заподіяло значну шкоду.

Безпосередній об'єкт цього злочину – нормальне функціонування електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем чи комп'ютерних мереж, комп'ютерної інформації. Предмет злочину –

інформація, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах чи комп'ютерних мережах.

Об'єктивна сторона злочину полягає у несанкціонованих зміні, знищенні або блокуванні комп'ютерної інформації. обов'язковими ознаками зміні, знищення або блокування комп'ютерної інформації є те, що ці дії є несанкціонованими, тобто на вчинення таких дій особа, яка має доступ до цієї інформації, не має ні дійсного, ні передбачуваного права.

Зміна інформації полягає у будь-якій модифікації інформації, що призводить до її перекручування, хоча при цьому інформація в цілому зберігається. До зміни інформації слід віднести і її доповнення іншими, фальсифікованими даними. При чому йдеться про модифікацію змісту інформації.

Суб'єктивна сторона – умисна форма вини. Мотив і мета значення для кваліфікації не мають, але якщо при цьому мають на меті вчинення іншого злочину, то такі дії підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів. Суб'єкт злочину – спеціальний; ним може бути осудна фізична особа, яка досягла 16-річного віку і має право (на підставі трудових правовідносин чи договору, або інших юридичних підстав) доступу до комп'ютерної інформації чи носіїв такої інформації.

Враховуючи, що обвинувачений протягом тривалого часу змінював, модифікував інформацію шляхом внесення неправдивих даних в електронні відомості зарахувань заробітної плати працівникам підприємства, зарахування грошових коштів під виглядом заробітної плати на свої особисті карткові рахунки, тобто щодо отримувача грошових коштів, засвідчуючи таку змінену, недостовірну інформацію своїм електронним підписом, такі дії обвинуваченого у підсумку призвели до фальсифікації – зарахування коштів з рахунків підприємства на користь обвинуваченого. Таким чином дії обвинуваченого правильно кваліфіковані за ч. 3 ст. 362 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.08.2024 у справі № 686/13546/19 (провадження № 51-6647км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121051079>

7. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

7.1. Службова недбалість (ст. 367 КК)

7.1.1. Для висновку про наявність у діях особи об'єктивної сторони службової недбалості необхідно встановити, які конкретні обов'язки і в якому порядку вона повинна була виконати в тій обстановці, що існувала на час вчинення злочину, та чи мала вона реальну можливість для їх виконання

Обставини справи: виконуюча обов'язки директора ДП (далі – в.о. директора) обвинувачувалась у тому, що незважаючи на властивості свіжозібраного врожаю зерна та повідомлення працівників ДП про необхідність визначення іншого місця та технології його зберігання, прийняла рішення

про складання зібраного врожаю до сільськогосподарських рукавів на території току ДП, а також на прилеглий до нього території, внаслідок чого 47,44 т зерна пшениці зіпсувалося, що завдало збитку ДП на загальну суму 273 842, 66 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою та засудили в.о. директора за ч. 2 ст. 367 КК.

У касаційній скарзі захисник вказує, що судами не встановлено об'єктивної сторони інкримінованого злочину, оскільки не з'ясовано конкретні обов'язки, які повинна була виконати в.о. директора та чи мала вона реальну можливість для їх виконання, оскільки у період пред'явленого обвинувачення вона була відсторонена від виконання обов'язків директора ДП, отже вона не була суб'єктом інкримінованого їй злочину.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначає, що відповідальність за ст. 367 КК настає лише у випадку, якщо дії, невиконання чи неналежне виконання яких спричинило передбачені в зазначеній статті наслідки, входили у коло службових обов'язків цієї службової особи, або якщо обов'язок діяти відповідним чином юридично був включений (законом, указом, постановою, наказом, інструкцією тощо) до кола службових повноважень такої особи.

Сфера службової недбалості визначається межами службової компетенції службової особи, колом її повноважень.

Відповідальність за ст. 367 КК настає лише тоді, коли службова особа була не лише зобов'язана, а й мала реальну можливість діяти відповідним чином. Така можливість зумовлена об'єктивними (наявність належної охорони товарно-матеріальних цінностей, адекватний обсяг роботи, правомірна поведінка інших працівників тощо) та суб'єктивними факторами (досвід і кваліфікація службової особи, рівень її освіти тощо).

Для висновку про наявність у діях особи об'єктивної сторони службової недбалості необхідно також встановити, які конкретні обов'язки й у якому порядку вона повинна була виконати в існуючій обстановці.

Як зазначив ККС, суд апеляційної інстанції, усупереч вказаним вимогам закону встановивши, що працівники ДП повідомляли в.о. директора про можливість псування зерна в агрорукавах, не з'ясував, які ж конкретні дії та у якій послідовності остання повинна була виконати для збереження озимої пшениці в обстановці, яка існувала на той час, таким чином процесуальні порушення, допущені апеляційним судом, прямо впливають на встановлення винуватості засудженої, на правову кваліфікацію її дій та на правильність вирішення цивільного позову в межах кримінального провадження.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 31.07.2024 у справі № 742/3620/21 (провадження № 51-1719км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120860282>

8. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)

8.1. Дезертирство (ст. 408 КК)

8.1.1. Дії військовослужбовця, який проходив військову службу на підставі контракту та після закінчення лікарняного 24.02.2022 не з'явився до військової частини для виконання своїх безпосередніх обов'язків в умовах воєнного стану, натомість до моменту затримання проживав цивільним життям, вказують на те, що він не мав наміру повертатися на військову службу, а тому мають ознаки дезертирства

Обставини справи: молодший сержант, який проходив військову службу за контрактом у прикордонному загоні, 24.02.2022 в умовах воєнного стану з метою ухилення від військової служби після проходження амбулаторного лікування не з'явився до місця служби, чим підірвав виконання бойового завдання з охорони та оборони визначених рубежів на околиці Луганської області.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили молодшого сержанта за ч. 4 ст. 408 КК.

У касаційній скарзі захисник посилається на те, що в діях засудженого відсутні ознаки дезертирства, адже він не мав наміру ухилитися від проходження військової служби, а отримав під час перебування на лікарняному наказ від керівника про знищення причетності до війська та повернення до цивільного життя. Захисник стверджує, що наказ такого змісту отримав не лише засуджений, але й інші військовослужбовці загону засудженого, внаслідок чого вся рота не з'явилась на місце несення служби.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що відповідно до повідомлення про виявлення кримінального правопорушення від 11.03.2022 відділом внутрішньої та власної безпеки по 3 прикордонному загону Держприкордонслужби України встановлено, що під час збройної агресії рф проти України 24.02.2022 молодший сержант самовільно залишив військову частину з метою ухилення від військової служби в умовах воєнного стану.

Згідно з висновком службового розслідування по факту самовільного залишення військової частини в умовах воєнного стану під час збройної агресії рф проти України у період з 24.02.2022 по 08.03.2022, окрім інших військовослужбовців до підрозділу військової частини також не прибув молодший сержант, щодо якого 16.03.2022 спеціалізованою прокуратурою у військовій та оборонній сфері були внесені відомості до ЄРДР за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 408 КК.

З показань свідків убачається, що про факт перебування молодшого сержанта на лікарняному до 24.02.2022 включно керівництву було відомо.

Надалі засуджений не з'явився до військової частини для виконання своїх безпосередніх обов'язків в умовах воєнного стану.

Фактично з 25.02.2022 після повномасштабного вторгнення рф на територію України і до обрання засудженому 05.01.2023 запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на гауптвахті молодший сержант не вживав жодних заходів, спрямованих ні на повернення на військову службу, ні на те, щоб дізнатися про місце перебування свого військового підрозділу.

Натомість до моменту затримання засуджений уникав виконання ним військових обов'язків та проживав цивільним життям, усвідомлюючи, що на території всієї держави введено правовий режим воєнного стану, а місце його військового підрозділу чи інших військових підрозділів ним не з'ясовано і будь-яких заходів для такого з'ясування навіть попри наявність військових структур у місті, де він перебував, здійснено не було. Окрім цього, молодший сержант працював на посаді вантажника, що вказує на його тривале ухилення від військової служби та небажання виконання ним військових обов'язків.

Такі дії засудженого свідчать про те, що він не мав наміру повертатися на військову службу.

Також колегія суддів ККС врахувала те, що сержант проходив військову службу не за призовом під час мобілізації на особливий період, а на підставі контракту.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 27.08.2024 у справі № 172/149/233 (провадження № 51-1494км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121295743>

У провадженні висловлено окрему думку <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121295801>

РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Засади кримінального провадження

1.1. Забезпечення права на захист (ст. 20 КПК)

1.1.1. Під час судового провадження в судах першої та апеляційної інстанцій, в ході якого розглядається заява засудженого про перегляд вироку суду за виключними обставинами, подана в порядку глави 34 КПК, останній є безпосереднім учасником судового провадження, тому має право на ознайомлення з матеріалами такого провадження, журналами судових засідань і технічними записами судових засідань, а суди, у свою чергу, зобов'язані забезпечити виконання такого права

Позиції судів першої та апеляційної інстанції: суди попередніх інстанцій залишили без задоволення заяву засудженого про перегляд вироку обласного суду 2000 року за виключними обставинами.

У касаційній скарзі засуджений указує, що суд апеляційної інстанції під час розгляду його апеляційної скарги допустив порушення його права на захист, оскільки не надав можливості ознайомитися з матеріалами провадження, про що засуджений клопотав у своїй апеляційній скарзі та в судовому засіданні.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що положеннями ч. 4 ст. 395 КПК передбачено, що протягом строку апеляційного оскарження матеріали кримінального провадження ніким не можуть бути витребувані із суду. У цей строк суд зобов'язаний надати учасникам судового провадження за їх клопотанням можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження.

Системний аналіз п. 15 ч. 3, п. 5 ч. 4 ст. 42, ч. 3 ст. 43, ч. 5 ст. 107, ч. 3 ст. 376, ч. 4 ст. 395 КПК свідчить про те, що під час судового провадження в судах першої та апеляційної інстанцій, в ході якого розглядається заява засудженого, подана в порядку глави 34 КПК, останній, будучи безпосереднім учасником судового провадження, має право на ознайомлення з матеріалами такого провадження, журналами судових засідань і технічними записами судових засідань, а суди, у свою чергу, зобов'язані забезпечити виконання такого права.

Невмотивована відмова суду апеляційної інстанції в задоволенні клопотання засудженого про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження призвела до порушення реалізації його права на захист.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 22.08.2024 у справі № 190/1433/21 (провадження № 51-5373км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121159032>

2. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження

2.1. Законний представник потерпілого (ст. 59 КПК)

2.1.1. Залучення слідчим начальника служби у справах дітей як законного представника неповнолітньої потерпілої для уникнення можливого тиску з боку близьких родичів з метою відмовити останню від показань, які вона змінювати не бажає, не є істотним порушенням кримінального процесуального закону

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за частинами 3, 4, 6 ст. 152 КК.

У касаційній скарзі захисник вказує, що слідчі дії за участю неповнолітньої потерпілої були проведені з порушенням норм процесуального закону, зокрема слідчий безпідставно виніс постанову про залучення як законного представника неповнолітньої потерпілої начальника служби у справах дітей, в той час коли у потерпілої є коло близьких родичів.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що доводи сторони захисту та представника потерпілої про те, що слідчий необґрунтовано залучив

законним представником потерпілої начальника служби у справах дітей в цьому конкретному провадженні не є істотним порушенням кримінального процесуального закону.

Потерпіла та її законний представник у заяві вказали, що після повідомлення в поліцію інформації про систематичні насильницькі дії батька по відношенню до потерпілої, її батько, мати, дідусі та бабусі чинять на неї психологічний тиск з метою відмови від показань, які вона змінювати не бажає, в зв'язку з чим вони просили вирішити питання про її допит у слідчого судді. Далі допит неповнолітньої потерпілої був проведений слідчим суддею в судовому засіданні в порядку ст. 225 КПК із залученням законного представника, психолога, педагога, підозрюваного та його захисника.

Крім того матеріалами кримінального провадження встановлено, що неповнолітня потерпіла була взята на облік, як дитина, що перебуває в складних життєвих обставинах. На підставі заяви матері була влаштована до центру соціально-психологічної реабілітації дітей, в якому перебувала достатньо тривалий час.

Таким чином слідчий, враховуючи обставини, які виникли в цьому провадженні, а саме можливий тиск на неповнолітню потерпілу з боку близьких родичів, залучив як її законного представника начальника органу опіки. Даних про те, що такими діями слідчого не були дотримані права і законні інтереси неповнолітньої особи, матеріали кримінального провадження не містять і таких обставин не наведено в касаційних скаргах.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 31.07.2024 у справі № 741/165/22 (провадження № 51-2091км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120888902>

3. Докази і доказування

3.1. Значення рішень інших судів у питаннях допустимості доказів (ст. 90 КПК)

3.1.1. Вирок, ухвалений на підставі угоди стосовно однієї з декількох осіб, не має преюдиціального значення для кримінального провадження стосовно інших осіб та не є доказом винуватості цих осіб

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд затвердив угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором та підозрюваним.

Захисник подав апеляційну скаргу, посилаючись на те, що зазначеним судовим рішенням безпосередньо зачіпаються права та інтереси його підзахисного – приватного нотаріуса. На думку захисника з тексту оскаржуваного вироку можливо ідентифікувати його підзахисного, оскільки у ньому зазначено поштову та електронну адреси, номери та серії нотаріальних бланків приватного нотаріуса.

Апеляційний суд повернув його апеляційну скаргу на підставі п. 2 ч. 3 ст. 399 КПК через відсутність у нього права на апеляційне оскарження вказаного вироку.

У касаційній скарзі захисник вважає, що повернувши апеляційну скаргу, суддя апеляційного суду дійшов передчасного висновку про те, що апеляційну скаргу подано особою, яка не має права її подавати, та постановив ухвалу, яка не відповідає вимогам ст. 370 КПК.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали судді апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погодився з висновком суду апеляційної інстанції, який вказав, що нотаріус у даному кримінальному провадженні не є підозрюваним, обвинуваченим чи прокурором, прізвище нотаріуса у вирокі не згадується, його особу з тексту вироку неможливо ідентифікувати, оскаржуваний вирок не стосується інтересів нотаріуса.

ККС ВС нагадав, що вирок, ухвалений на підставі угоди стосовно однієї з декількох осіб, не має преюдиціального значення для кримінального провадження стосовно інших осіб та не є доказом винуватості цих осіб (статті 84, 90 КПК).

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 30.07.2024 року у справі № 552/6085/23 (провадження № 51-441км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120838480>

4. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу

4.1. Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому (ст. 127 КПК)

4.1.1. Сестра загиблого внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, яку було визнано потерпілою у кримінальному провадженні, має право на компенсацію моральної шкоди незважаючи на те, що вона не проживала з ним однією сім'єю

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 2 ст. 286 КК.

Апеляційний суд звільнив останнього від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК, визнавши обставиною, яка пом'якшує покарання, намагання обвинуваченого відшкодувати заподіяну шкоду потерпілій – сестрі загиблого внаслідок ДТП.

У касаційній скарзі представник потерпілої не погоджується з таким рішенням апеляційного суду, зазначає про відсутність щирого каяття з боку засудженого та зауважує, що останній не надав допомоги під час поховання загиблого.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що за ч. 1 ст. 66 КК суд може визнати обставиною, яка пом'якшує покарання, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, проте таких обставин не встановлено.

В мотивах оскарженого рішення щодо обґрунтування своїх висновків в цій частині апеляційний суд зазначив, що з огляду на приписи ст. 1168 ЦК потерпіла не є тією особою, яка має право на відшкодування моральної шкоди заподіяної

смертю потерпілого. Вона хоч і є рідною сестрою, проте не проживала із загиблим однією сім'єю. Тобто, апеляційний суд фактично спирався на приписи ч. 2 ст. 66 КК, за якими він може визнати такими, що пом'якшують покарання, і інші обставини, не зазначені в частині першій цієї статті, проте належного обґрунтування не навів.

Поза увагою апеляційного суду залишилось те, що право сестри загиблого отримати компенсацію моральної шкоди, заподіяної смертю рідного брата внаслідок протиправних дій засудженого, ґрунтується на приписах ст. 23 ЦК.

У судовій практиці ВСУ та ВП ВС в свій час існував підхід, за яким моральна шкода не може бути компенсована, якщо це прямо не передбачено законом або договором.

Враховуючи приписи ч. 6 ст. 13 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», п. 7 § 3 Розділу 4 ЗУ «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2148-VIII від 03.10.2017 вказаний підхід був застосований ККС в справі № 182/2352/14-к (провадження № 517997км18), де ККС виходив із того, що приписи ст. 1168 ЦК не дають підстав до стягнення компенсації моральної шкоди на користь брата загиблого, який був визнаний у справі потерпілим, проте проживав окремо.

Втім, ВП ВС в постанові від 01.09.2020 року (справа № 216/3521/16) відійшла від раніше висловлених правових позицій та дійшла висновку про те, що виходячи із положень статей 16 і 23 ЦК та змісту права на відшкодування моральної шкоди в цілому як способу захисту суб'єктивного цивільного права, компенсація моральної шкоди повинна відбуватися у будь-якому випадку її спричинення – право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди виникає внаслідок порушення права особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства.

Оскільки ч. 1 ст. 23 ЦК передбачає загальний спосіб захисту порушених цивільних прав та знаходиться у загальних положеннях ЦК, особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення будь-яких її прав. Отже, ст. 23 ЦК може прямо застосовуватися до будь-яких відносин. ЦК як основний акт цивільного законодавства не виходить із того, що моральна шкода компенсується лише у випадках, передбачених ним або спеціальними законами.

ККС неодноразово застосовував цю позицію, зокрема, в постанові від 01.03.2023 у справі № 496/1691/19 виходив із того, що в контексті приписів ст. 1168 ЦК, ст. 23 ЦК є нормою, яка має поширюватися на будь-які цивільно-правові відносини, в яких тій чи іншій особі було завдано моральної шкоди.

Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду в постанові від 22.04.2024 (справа № 279/1834/22, провадження № 51-1382сво23) сформулила висновок, за яким норми права, передбачені ст. 23 ЦК, мають поширюватися на будь-які цивільно-правові відносини, тобто можливість

стягнення компенсації моральної шкоди ставиться в залежність не від того, що це передбачено нормою закону або положеннями договору, а від порушення цивільного права особи.

Втім, ВП ВС в постанові від 01.09.2020 року (справа № 216/3521/16) відійшла від раніше висловлених правових позицій та дійшла висновку про те, що виходячи із положень статей 16 і 23 ЦК та змісту права на відшкодування моральної шкоди в цілому як способу захисту суб'єктивного цивільного права, компенсація моральної шкоди повинна відбуватися у будь-якому випадку її спричинення – право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди виникає внаслідок порушення права особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства.

Сестра загиблого набула процесуальний статус потерпілої відповідно до вимог КПК і сторони кримінального провадження не ставлять під сумнів її статус потерпілої, отже вона має належні підстави до використання всіх прав потерпілої особи в цьому кримінальному провадженні, зокрема на отримання відшкодування за шкоду, заподіяну фізичній особі внаслідок вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК.

Враховуючи наведене, потерпіла належить до суб'єктів, яким може бути компенсована моральна шкода, завдана смертю потерпілого, попри те, що вона не проживала однією сім'єю із рідним братом, якому засудженим внаслідок вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК, заподіяно смерть.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 15.08.2024 у справі № 748/802/23 (провадження № 51-1145км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121104562>

4.1.2. Під час вирішення питання про стягнення шкоди з батьків особи, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними у зв'язку з психічним розладом або недоумством, обов'язковому установленню судом підлягають обставини, які достовірно вказують на те, чи знали батьки такої особи про її психічний розлад і чи вжили заходів щодо запобігання шкоді

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд застосував до особи, яка страждає на психічне захворювання, примусові заходи медичного характеру у вигляді госпіталізації до закладу із надання психіатричної допомоги з суворим наглядом, стягнуто з матері цієї особи на користь потерпілої моральну та матеріальну шкоду, завдану кримінальним правопорушенням.

Апеляційний суд зменшив розмір моральної шкоди, у решті залишив без зміни ухвалу місцевого суду.

У касаційній скарзі представник цивільного відповідача вказує, що в оскаржуваних судових рішеннях не зазначено, які конкретні докази підтверджують, що матір особи, яка страждає на психічне захворювання, у даному випадку цивільний відповідач, була обізнана про психічний розлад сина, що має суттєве значення для правильного вирішення цивільних позовів на підставі ч. 2 ст. 1186 ЦК.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції у порядку цивільного судочинства.

Обґрунтування позиції ККС: ККС звернув увагу, що під час вирішення питання про стягнення шкоди з батьків особи, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними у зв'язку з психічним розладом або недоумством, обов'язковому установленню судом підлягають обставини, які достовірно указують на те, чи знали батьки такої особи про її психічний розлад та чи вжили заходів щодо запобігання шкоди.

У цьому провадженні суд першої інстанції, обґрунтовуючи своє рішення в частині вирішення цивільних позовів, послався на показання експертів, які ствердили про те, що засуджений протягом тривалого часу хворів на психічну хворобу, та його поведінка не могла не викликати підозр у його адекватності та відповідності такої звичній для нього обстановці у його рідних, як на обставину про обізнаність матері про психічний розлад сина.

Проте, із змісту ухвали суду першої інстанції убачається, що жоден допитаний судом експерт не надавав показань про те, що поведінка засудженого не могла не викликати підозр у його адекватності та відповідності такої звичній для нього обстановці у його рідних.

Апеляційний суд також належним чином не спростував доводів апеляційної скарги проте, що у 2014 році засуджений вчинив злочин, за який притягувався до кримінальної відповідальності на загальних підставах, тобто як осудна особа, та у період з 2014 по 2017 рік не вчинив жодних дій на порушення закону та дій, які б указували на наявність у нього психічного розладу, а також те, що із матеріалів кримінального провадження убачається, що відсутні будь-які дані щодо незадовільного психічного стану засудженого за період щонайменше останніх 10-ти років, за місцем проживання він не проявляв по відношенню до інших осіб, у тому числі близьких родичів, будь-яких дій негативного характеру.

За таких обставин, суди попередніх інстанцій дійшли передчасного висновку про стягнення з матері на користь цивільних позивачів (потерпілих) матеріальної та моральної шкоди на підставі ч. 2 ст. 1186 ЦК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 21.08.2024 у справі № 456/6273/21 (провадження № 51-1190км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121204823>

4.1.3. Для визначення розміру процесуальних витрат на правову допомогу, що підлягають відшкодуванню, крім договору про надання правової допомоги, особа має надати й оригінали документів, які підтверджують ці витрати, а також процесуально підтвердити надання правових послуг. Підтвердження розміру процесуальних витрат, у тому числі на правову допомогу, входить до предмета доказування у кримінальному провадженні згідно зі ст. 91 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 286 КК. Ухвалено

стягнути з обвинуваченого витрати на правничу допомогу на користь двох потерпілих по 20 000 грн кожній, а на користь цивільного позивача – 30 000 грн.

У касаційній скарзі засуджений вважає, що суди безпідставно задовольнили позови потерпілих та цивільного позивача в частині відшкодування витрат на правничу допомогу, оскільки вони є завищеними, неспівмірними з часом, витраченим адвокатом, а також складністю справи, обсягом наданих послуг та ціною позову. На його переконання, вимоги позивача про відшкодування витрат суперечать ст. 137 ЦПК. Стверджує, що судами при визначенні розміру відшкодування витрат на правничу допомогу мають застосовуватися норми ЦПК, а не ст. 118 КПК.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції у порядку цивільного судочинства.

Обґрунтування позиції ККС: колегією суддів ККС встановлено, що у цій справі суди в порушення вимог ст. 94, 370 КПК належним чином не дали оцінки доводам сторони захисту про завищення стягнутих із засудженого процесуальних витрат.

Також не дали оцінки обґрунтованості фактичних даних, викладених у розрахунку виконаних робіт, де правничу допомогу адвокат надавав у одному кримінальному провадженні трьом особам, справа стосується здебільшого одних і тих фактичних обставин, при цьому в зазначеному розрахунку відображено по 5 годин первинної консультації й по 5 годин вторинної щодо кожної потерпілої та цивільного позивача. Не дана оцінка й іншим фактичним обставинам, які відображені у розрахунку виконаних робіт.

Правовою підставою відшкодування витрат на правову допомогу є договір, укладений з адвокатом-представником, а також документи, що свідчать про оплату гонорару та інших витрат, пов'язаних із наданням правової допомоги, оформлені у встановленому законом порядку (квитанція до прибуткового касового ордеру, платіжне доручення з відміткою банку або інший банківський документ, касові чеки, посвідчення про відрядження).

Отже, для визначення розміру процесуальних витрат на правову допомогу, що підлягають відшкодуванню, крім договору про надання правової допомоги, особа має надати і оригінали документів, які підтверджують ці витрати, а також процесуально підтвердити надання правових послуг (складений процесуальний документ, вчинена процесуальна дія (участь у слідчих (розшукових) діях чи ознайомлення із процесуальними документами тощо).

Чинне кримінальне процесуальне законодавство України не встановлює чіткого переліку доказів, які необхідно надати суду на підтвердження понесених витрат на професійну правничу допомогу, однак зобов'язує надати докази на підтвердження розміру процесуальних витрат, у тому числі на таку допомогу, що входить до предмета доказування у кримінальному провадженні (ст. 91 КПК).

У разі, якщо цивільний позов подано до початку судового розгляду, КПК не забороняє збільшувати позовні вимоги до закінчення судового розгляду з урахуванням встановлених фактичних обставин.

Розмір відшкодування збитків є предметом позовних вимог у межах заявленого цивільного позову, доводиться цивільним позивачем (потерпілим) самостійно за правилами цивільного судочинства з дотриманням приписів ч. 5 ст. 128 КПК і не охоплюється межами обвинувачення, яке висувається прокурором в обвинувальному акті або постанові про зміну обвинувачення в суді і обов'язок доказування якого покладається на державного обвинувача.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 19.08.2024 у справі № 521/3869/22 (провадження № 51-2123км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121222146>

II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

5. Слідчі (розшукові) дії

5.1. Огляд (ст. 237 КПК)

5.1.1. Місце виявлення трупа завжди вважається місцем події. Якщо сторона захисту не заперечує, що фактично витягнутим з води був труп потерпілого, то зазначення слідчим у протоколі огляду місця події про труп невідомого чоловіка або ж вказівка безпосередньо прізвища потерпілого не впливає на зміст проведеної слідчої дії і достовірність вказаної у протоколі інформації.

Не свідчить про істотне порушення вимог КПК відсутність у протоколі огляду місця події інформації про застосування технічних засобів під час проведення цієї слідчої дії, якщо зміст зображуваного на фотографіях (труп потерпілого), відображених у фототаблиці як додатку до зазначеного протоколу, не викликає сумнівів і не заперечується

Обставини справи: обвинувачений, знаючи про те, що потерпілий не вмів плавати, під час спільних розваг схопив його двома руками за талію, після чого кинув у воду та впав у водойму разом із ним, у подальшому не здійснивши жодних дій з метою порятунку потерпілого, що спричинило смерть останнього внаслідок утоплення.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 3 ст. 135 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту вказує про те, що в ході огляду місця події особа потерпілого встановлена слідчим без проведення впізнання відповідно до вимог ст. 230 КПК, а також походження фототаблиці до протоколу огляду місця події є сумнівним, оскільки у протоколі не вказано про застосування технічних засобів під час слідчої дії.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: як убачається з матеріалів справи о 18:21 зі служби 102 до відділу поліції надійшло повідомлення про те, що ДСНС

направились на виклик щодо пошуку хлопця, одяг якого залишився на березі озера.

В ході розшукових заходів у водоймі приблизно о 21:30 було виявлено труп потерпілого, після чого до 22:00 слідчим було проведено огляд місця події за місцезнаходженням виявленого трупа потерпілого.

Такі дії слідчого кореспондують положенням ч. 3 ст. 214 КПК, згідно з якою у невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР може бути проведений огляд місця події (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду).

ККС вже сформована стала і послідовна практика щодо того, що місце виявлення трупа завжди вважається місцем події.

За результатами проведення огляду місця події слідчим було складено відповідний протокол, в якому вказано про виявлення трупа саме потерпілого, оскільки саме його пошуками займалися працівники ДСНС.

Той факт, що слідчий зазначав про труп невідомого чоловіка або ж вказував безпосередньо прізвище потерпілого не впливає на зміст проведеної слідчої дії і достовірність вказаної у протоколі інформації, оскільки сторона захисту не заперечує, що фактично витягнутим з води був труп потерпілого.

Хоча у протоколі огляду місця події не вказано про застосування технічних засобів під час проведення цієї слідчої дії, однак зміст зображуваного на фотографіях (труп потерпілого), відображених у фототаблиці як додатку до зазначеного протоколу, сумнівів не викликає й не заперечується самою стороною захисту, як і не свідчить про таке істотне порушення вимог КПК, яке би вказувало на недопустимість результатів огляду місця події.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 20.08.2024 у справі № 127/21545/22 (провадження № 51-1789км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121204770>

5.2. Слідчий експеримент (ст. 240 КПК)

5.2.1. Заперечення потерпілою в судовому засіданні правдивості повідомлених обставин під час слідчого експерименту не є підставою для визнання фактичних даних протоколу вказаної слідчої дії за її участю недопустимими доказами

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за частинами 3, 4, 6 ст. 152 КК.

У касаційній скарзі захисник вказує, що судами не дано належної оцінки показанням потерпілої під час судового провадження, яка наполягала на тому, що під час слідчого експерименту та допиту в суді вона давала неправдиві показання.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що суди попередніх інстанцій в основу своїх рішень поклали показання неповнолітньої потерпілої, дані нею в порядку ст. 225 КПК слідчому судді місцевого суду, згідно яких вона детально

повідомила про обставини вчинення щодо неї дій сексуального характеру її батьком, вказавши час, місце і спосіб їх вчинення. Водночас в судовому засіданні неповнолітня потерпіла в присутності законних представників та психолога показала, що під час досудового розслідування надала неправдиві свідчення стосовно свого батька через образу на нього, відсутність належної уваги з його сторони, а шкільному психологу повідомила про зґвалтування на емоціях, після чого мала намір змінити свої свідчення. Такі показання неповнолітньої потерпілої суди оцінили критично, як намагання сприяти обвинуваченому уникнути кримінальної відповідальності за вчинене.

Згідно фактичних даних протоколу слідчого експерименту, який проведений відразу після повідомлення неповнолітньою шкільному психологу про обставини її зґвалтування, потерпіла на місці вчинення відносно неї дій сексуального характеру детально відтворила обставини їх вчинення, зокрема, зазначила дати, обстановку та обставини, при яких вони відбувалися. Будь-яких зауважень та застережень протокол не містить.

Колегія суддів ККС вказала, що заперечення потерпілою в судовому засіданні обставин, які слідчий перевіряв та уточнював за її участю під час слідчого експерименту, не може автоматично свідчити про недопустимість як доказів фактичних даних протоколу слідчого експерименту за її участю.

ККС зважив на те, що відеозапис давання потерпілою показань слідчому судді в порядку, передбаченому ст. 225 КПК, був предметом безпосереднього дослідження судів попередніх інстанцій, які під час розгляду кримінального провадження оцінили умови й обставини, за яких потерпіла надавала показання.

З огляду на викладене, суди попередніх інстанцій з наведенням достатніх мотивів обґрунтовано врахували показання потерпілої, дані нею в порядку, передбаченому ст. 225 КПК, і відхилили її показання в ході судового розгляду.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 31.07.2024 у справі № 741/165/22 (провадження № 51-2091км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120888902>

6. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування

6.1. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування (ст. 309 КПК)

6.1.1. Оскільки Національний банк України є іпотекодержателем усього майна, на яке накладено арешт ухвалою слідчого судді, та має легітимне очікування на виконання рішення господарського суду про звернення стягнення на предмет іпотеки такого майна, то, з огляду на положення, передбачені ч. 2 ст. 24, ч. 7 ст. 173, п. 9 ч. 1 ст. 309, п. 10 ч. 1 ст. 393 КПК, він може бути суб'єктом апеляційного оскарження цієї ухвали слідчого судді

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: слідчий суддя наклав арешт на майно, іпотекодержателем якого являвся НБУ.

Апеляційний суд закрит апеляційне провадження за апеляційною скаргою представника НБУ, на підставі п. 2 ч. 3 ст. 399 КПК у зв'язку з тим, що апеляційна скарга подана особою, яка не має права її подавати.

У касаційній скарзі представник НБУ вказує про безпідставність ухвали слідчого судді, посилаючись на те, що обтяження у виді арешту на предмет іпотеки створює перешкоди НБУ у реалізації права на звернення стягнення на предмет іпотеки згідно із рішенням господарського суду.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС звернув увагу на положення п. 10 ч. 1 ст. 393 КПК, яким встановлено, що апеляційну скаргу мають право подати інші особи у випадках, передбачених цим Кодексом. При цьому кримінальним процесуальним законом не встановлено вичерпного переліку осіб – суб'єктів права на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді про арешт майна, зокрема, в абз. 7 ч. 7 ст. 173 КПК передбачається, що, крім підозрюваного, обвинуваченого, ще й треті особи мають право оскаржити судові рішення щодо арешту майна.

Незалежно від використаної законодавчої техніки («третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт») право на апеляційне оскарження, як конституційно гарантована засада судочинства, забезпечує право на звернення до суду вищої інстанції не лише підозрюваному, обвинуваченому, а категорія «інші особи» у розумінні п. 10 ч. 1 ст. 393 КПК охоплює й тих учасників кримінального провадження, прав, свобод чи інтересів яких стосується судові рішення. При цьому за умови, що судові рішення стосується прав, свобод та інтересів особи, остання вправі звернутися до суду вищої інстанції з його оскарженням незалежно від своєї участі у судовому розгляді.

З огляду на це, ККС вважає, що НБУ, будучи іпотекодержателем усього майна, на яке накладено арешт ухвалою слідчого судді, та маючи легітимне очікування на виконання рішення господарського суду про звернення стягнення на предмет іпотеки такого майна, може бути тією особою, яка, з огляду на положення, передбачені ч. 2 ст. 24, ч. 7 ст. 173, п. 9 ч. 1 ст. 309, п. 10 ч. 1 ст. 393 КПК, має право на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді про арешт майна, оскільки таке рішення слідчого судді стосується інтересів НБУ.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 08.08.2024 у справі № 144/172/24 (провадження № 51-1481км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120948742>

III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

7. Судовий розгляд

7.1. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження (ст. 336 КПК)

7.1.1. Суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, у якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, якщо він проти цього заперечує, крім випадків здійснення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану. Суду надається дискреційне право під час ухвалення рішення про здійснення дистанційного судового провадження вирішувати питання про форму судового засідання

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій залишили без задоволення заяву засудженого про перегляд вироку апеляційного суду 2009 року за нововиявленими обставинами.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що судовий розгляд у апеляційному суді проводився у режимі відеоконференції, в той час коли він заявляв клопотання про проведення судового засідання за його особистої участі.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що оскільки воєнний стан на території України введений відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 та неодноразово продовжений, отже діяв під час апеляційного перегляду, а тому рішення про проведення судового засідання за заявою засудженого про перегляд вироку щодо нього за нововиявленими обставинами не суперечить приписам ст. 336 КПК.

Положення ч. 2 ст. 336 КПК вказують на те, що саме суду надається дискреційне право під час ухвалення рішення про здійснення судового провадження дистанційно вирішувати питання про форму судового засідання. Так, мотивованою ухвалою апеляційного суду прийнято рішення про проведення судового засідання в режимі відеоконференції з установою виконання покарань для забезпечення участі засудженого у відкритому судовому засіданні.

Засуджений приймав участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції, був забезпечений юридичною допомогою захисника. Засуджений, у судовому засіданні заявляв клопотання, які були вирішені судом, висловлював свою думку щодо поданої касаційної скарги, надавав пояснення, виявив активну процесуальну поведінку і висловив вмотивовану позицію стосовно питань апеляційного перегляду, після з'ясування в судовому засіданні обставин справи він не заперечував проти переходу суду до стадії судових дебатів, не заявляв про недостатність часу для підготовки або неготовність до виступу в дебатах, під час яких висловив змістовні пояснення, при цьому не вказував, що є які небудь перешкоди до переходу до цього етапу провадження.

При застосуванні відеоконференції була забезпечена не просто формальна присутність засудженого у судовому засіданні, а саме ефективна участь у судовому процесі, яка включає в себе право бачити, чути та спостерігати за тим, що відбувається в судовому засіданні без технічних перешкод, давати пояснення.

З огляду на зазначене, колегія суддів ККС не вбачає істотного порушення вимог кримінального процесуального закону через проведення судового засідання в апеляційному суді у режимі відеоконференції усупереч бажання засудженого брати особисту участь у судовому засіданні.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.08.2024 у справі № 708/1253/15-к (провадження № 51-3802км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120948713>

7.2. Допит свідка (ст. 352 КПК)

7.2.1. Порушення права на перехресний допит може мати місце лише в разі проведення прямого допиту свідка в судовому засіданні. Якщо такий прямий допит взагалі не проводився і особа фактично не допитувалася як свідок у судовому засіданні, то порушити право на перехресний допит неможливо

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили військовослужбовця – молодшого сержанта за ч. 4 ст. 408 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджує про те, що нез'явлення засудженого на військову службу пов'язано із тим, що він виконував наказ свого командира. Однак суд першої інстанції не допитав вказаного свідка, чим, на думку сторони захисту, порушив право на перехресний допит командира та допустив неповноту судового розгляду, що залишилось поза увагою апеляційного суду.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС не погодилася з наведеними твердженнями сторони захисту з огляду на таке.

Згідно з інформацією, яка була наявна у судів попередніх інстанцій, командир військовослужбовця безпідставно відсутній на службі і його місцезнаходження невідоме, а тому його явку в судове засідання з метою допиту забезпечити не вдалося. Зважаючи на це, сторона обвинувачення відмовилася від допиту цього свідка.

Ухвалюючи рішення, суди не покликалися на показання зазначеного свідка.

Вести мову про порушення права на перехресний допит можна лише у разі проведення прямого допиту особи в судовому засіданні. Тоді, коли має місце прямий допит, сторона провадження може скористатися правом на перехресний допит і реалізація цього права має бути забезпечена. У тих випадках, коли такий прямий допит взагалі не проводився і особа фактично не допитувалася як свідок у судовому засіданні, порушити право на перехресний допит неможливо.

Відтак право сторони захисту на перехресний допит командира судом порушено не було.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 27.08.2024 у справі № 172/149/233 (провадження № 51-1494км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121295743>

7.3. Дослідження документів (ст. 358 КПК)

7.3.1. КПК не містить вимоги щодо необхідності оголошення документів саме головуючим суддею. Оголошення змісту документів у судовому засіданні прокурором, а не головуючим суддею, якщо ним було запропоновано сторонам оголосити документи, які вони вважають за необхідне дослідити, не є порушенням судом принципу безпосередності дослідження доказів

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим та засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 121 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає про порушення судом принципу безпосередності дослідження доказів, зокрема документів, оскільки їх зміст оголошувався в судовому засіданні прокурором, а не головуючим.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій в частині вирішення цивільного позову і призначено новий розгляд провадження в цій частині в суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства.

Обґрунтування позиції ККС: ККС звернув увагу, що КПК не містить вимоги щодо необхідності оголошення документів саме головуючим суддею. Так, ст. 358 КПК визначено порядок дослідження документів під час судового розгляду. Зокрема у ч. 1 цієї статті зазначено, що протоколи слідчих (розшукових) дій та інші долучені до матеріалів кримінального провадження документи, якщо в них викладені чи посвідчені відомості, що мають значення для встановлення фактів і обставин кримінального провадження, повинні бути оголошені в судовому засіданні за ініціативою суду або за клопотанням учасників судового провадження та пред'явлені для ознайомлення учасникам судового провадження, а в разі необхідності – також іншим учасникам кримінального провадження.

Як убачається з аудіозапису судового засідання, коли судом досліджувались документи в судовому засіданні, головуючим було запропоновано сторонам оголосити документи, які вони вважають за необхідне дослідити, після чого прокурором було оголошено докази сторони обвинувачення відповідно до переліку, які були долучені до провадження.

За таких обставин ККС не вбачає порушень судом принципу безпосередності дослідження доказів. Крім цього, зазначені документи були попередньо відкриті стороні захисту, тобто їх зміст був стороні захисту відомий.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 05.08.2024 у справі № 285/1131/15-к (провадження № 51-1063км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120888933>

7.4. Проголошення судового рішення (ст. 376 КПК)

7.4.1. Кримінальний процесуальний закон не передбачає обов'язку для суду першої інстанції зазначати в резолютивній частині вироку про право

обвинуваченого заявити клопотання про його етапування до суду апеляційної інстанції

Позиції судів першої та апеляційної інстанції: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 115 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту вказує про те, що суд першої інстанції всупереч вимогам ч. 3 ст. 376 КПК після проголошення вироку не роз'яснив засудженому, якого утримували під вартою, його право заявити клопотання про доставку у судове засідання апеляційного суду і не зазначив про це у резолютивній частині вироку, що позбавило засудженого можливості скористатися відповідним процесуальним правом.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегією суддів ККС встановлено, що засуджений був присутній в суді першої інстанції під час проголошення вироку. Із відеозапису судового засідання вбачається, що суддя після проголошення вироку роз'яснила порядок його оскарження, право на ознайомлення з протоколом судового засідання та подачу на нього зауважень, а також, що право на участь в судовому засіданні під час апеляційного розгляду може бути реалізоване ним шляхом подачі клопотання про етапування до суду апеляційної інстанції.

Таким чином посилання захисника на відсутність у тексті вироку роз'яснення засудженому права заявляти клопотання про його етапування до суду апеляційної інстанції є недоречними, оскільки під час судового розгляду такі права особі були роз'яснені. Що ж стосується зазначення у резолютивній частині вироку про право обвинуваченого заявити клопотання про етапування його до суду апеляційної інстанції, то кримінальний процесуальний закон не передбачає такого обов'язку для суду першої інстанції.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 08.08.2024 у справі № 750/9436/22 (провадження № 51-6819км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120948771>

8. Судові рішення

8.1. Роз'яснення судового рішення (ст. 380 КПК)

8.1.1. Ухвала про роз'яснення судового рішення або відмову в його роз'ясненні, постановлена під час судового розгляду кримінального провадження, може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, та учасниками судового провадження

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд відмовив заявниці у задоволенні заяви про роз'яснення ухвали цього ж суду в частині залишення без розгляду її заяви про відвід всього складу суду.

Суддя апеляційного суду відмовив у відкритті провадження за апеляційною скаргою заявниці на підставі ч. 4 ст. 399 КПК у зв'язку з тим, що апеляційна скарга подана на судові рішення, яке ухвалене під час судового

розгляду кримінального провадження, тому вона не підлягає окремому апеляційному оскарженню. До того ж суддя зробив висновок про те, що роз'ясненню підлягають лише судові рішення, ухвалені за наслідками розгляду кримінального провадження.

У касаційній скарзі заявниця вказує про те, що суддя апеляційного суду, постановивши ухвалу про відмову у відкритті апеляційного провадження, порушив її право на апеляційне оскарження й не врахував того, що кримінальний процесуальний закон не містить будь-яких застережень щодо неможливості вирішення питання про роз'яснення судового рішення в порядку, визначеному ст. 380 КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає помилковими висновки апеляційного суду й такими, що суперечать точному змісту ст. 380 КПК, яка не містить виключень чи застережень щодо неможливості апеляційного оскарження певних видів судових рішень.

Відповідно до частин 1, 4 ст. 380 КПК, якщо судове рішення є незрозумілим, суд, який його ухвалив, за заявою учасника судового провадження чи органу виконання судового рішення ухвалою роз'яснює своє рішення, не змінюючи при цьому його змісту. Ухвала про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, яка звернулась із заявою про роз'яснення судового рішення, та учасниками судового провадження. За загальним правилом, єдиним суб'єктом процесуального обов'язку щодо роз'яснення судових рішень в порядку ст. 380 КПК є суд, який ухвалив це рішення.

Таким чином, ККС констатує допущене суддею апеляційного суду порушення норм кримінального процесуального закону у зв'язку з обмеженням прав заявника на апеляційне оскарження судового рішення.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 30.07.2024 у справі № 511/1564/18 (провадження № 51-321км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120805509>

IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

9. Провадження в суді апеляційної інстанції

9.1. Апеляційний розгляд (ст. 405 КПК)

9.1.1. Якщо під час апеляційного розгляду обвинувачений не утримувався під вартою, не подавав клопотання про розгляд апеляційної скарги за його участю і апеляційним судом не приймалось рішення про обов'язкову участь особи в судовому засіданні та належним чином повідомлено про дату, час і місце судового розгляду, то здійснення апеляційного розгляду скарги обвинуваченого за його відсутності не суперечить приписам ч. 4 ст. 405 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 376 КК.

У касаційній скарзі засуджений заявив, що розгляд апеляційної скарги здійснювався апеляційним судом за його відсутності.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій в частині призначеного покарання, інші вимоги касаційної скарги сторони захисту залишено без задоволення.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС встановила, що обвинуваченого належним чином повідомлено про дату, час і місце розгляду апеляційної скарги, що підтверджується рекомендованим повідомленням про вручення поштового відправлення – копії ухвали апеляційного суду про призначення справи до розгляду. Проте останній в судове засідання суду апеляційної інстанції не з'явився, про поважні причини свого неприбуття не повідомив.

Тому здійснення апеляційного розгляду у цьому провадженні за відсутності обвинуваченого узгоджується з приписами ч. 4 ст. 405 КПК, оскільки обвинувачений на час апеляційного розгляду під вартою не утримувався, клопотання про розгляд апеляційної скарги за його участю не подавав і апеляційний суд не приймав рішення про обов'язкову участь обвинуваченого в судовому засіданні.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 08.08.2024 у справі № 396/419/20 (провадження № 51-7816км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120948756>

10. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами

10.1. Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 459 КПК)

10.1.1. Рецензування висновків експерта не є процесуальною дією, і складений за його результатами документ не має доказового значення, а отже не підтверджує наявності нововиявлених обставин у кримінальному провадженні

Обставини справи: місцевий суд за заявою про перегляд рішення за нововиявленими обставинами перевірів доводи засудженого про фальсифікацію експертиз та вмотивовано відхилив їх як необґрунтовані.

Суд першої інстанції звернув увагу, що недоліки висновку судово-медичної молекулярно-генетичної експертизи обласного бюро СМЕ від 22.05.2009, які відображені у висновку експертного дослідження спеціалістів в галузі судово-медичної експертизи Національного медичного університету ім. О. Богомольця від 07.06.2017, не спростовують належності та допустимості такого доказу в цілому, а лише вказують на ознаки, які мають бути взяті до уваги при оцінці достовірності такого висновку з точки зору достатності та взаємозв'язку з іншими доказами у справі для прийняття відповідного процесуального рішення.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій залишили без задоволення заяву засудженого про перегляд вироку апеляційного суду від 23.10.2009 за нововиявленими обставинами.

У касаційній скарзі засуджений не погоджується з рішенням судів попередніх інстанцій щодо висновків експертиз, які, на думку засудженого, свідчать про наявність нововиявлених обставин у провадженні.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС звертає увагу, що предметом вивчення спеціалістів в галузі судово-медичної експертизи Національного медичного університету ім. О. Богомольця був сам лише висновок експертизи від 22.05.2009, отже документ із назвою «висновок експертного дослідження спеціалістів в галузі судово-медичної експертизи» від 07.06.2017, по суті, є рецензією висновку експерта від 22.05.2009 (отриманого в межах кримінального провадження), тобто оцінкою висновку експерта іншими спеціалістами в галузі судово-медичної експертизи, як про те ними зазначено.

При цьому, судова експертиза 2009 року проведена на підставі матеріалів, до яких спеціалісти медичного університету не мали доступу. Їх висновок, який є рецензією на висновок судового експерта, в аспекті приписів ч. 2 ст. 84 КПК не є процесуальним джерелом доказів. Особи, які його склали, не несуть жодної відповідальності за свої міркування щодо оцінки висновку експерта, його правильності й обґрунтованості, за хибність таких тверджень. Вони висловили особисту суб'єктивну думку у спосіб і формі, на підставі якої суд не має права встановлювати наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. До того ж висновок спеціалістів медичного університету 2017 року не спростовує достовірність висновку судової експертизи 2009 року.

ККС вказав, що рецензування висновків експерта не є процесуальною дією і складений за його результатами документ не має доказового значення. У розумінні кримінального процесуального закону рецензія не є тим засобом, який спростовує висновок експертизи, оскільки інститут рецензування висновків судових експертів є формою внутрішньовідомчого контролю за якістю експертної роботи.

Таким чином, висновок експертного дослідження спеціалістів в галузі судово-медичної експертизи від 07.06.2017 не підтверджує наявності нововиявлених обставин у цьому кримінальному провадженні.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.08.2024 у справі № 708/1253/15-к (провадження № 51-3802км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120948713>

10.2. Порядок здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 466 КПК)

10.2.1. При визначенні наявності чи відсутності повноважень прокурора під час перегляду кримінального провадження за нововиявленими обставинами суд

не може керуватися положеннями ч. 1 ст. 37 КПК, оскільки повноваження прокурора (групи прокурорів), визначені керівником відповідного органу прокуратури на досудовому розслідуванні, закінчуються завершенням кримінального провадження

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій залишили без задоволення заяву засудженого про перегляд вироку апеляційного суду 2009 року за нововиявленими обставинами.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що в ході розгляду провадження в місцевому суді брав участь прокурор, який не мав права приймати участь у розгляді його заяви.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: як убачається з матеріалів кримінального провадження на підтвердження повноважень прокурора стороною обвинувачення надано наказ керівника окружної прокуратури про розподіл обов'язків між керівництвом та прокурорами, зміст якого не викликав сумніву у наявності у прокурора повноважень для участі у розгляді поданої засудженим заяви. З огляду на це суд першої інстанції відмовив у задоволенні відводу прокурора, з чим погодився й апеляційний суд.

ККС, зазначив, що при визначенні наявності чи відсутності повноважень прокурора суд не може керуватися положеннями ч. 1 ст. 37 КПК, оскільки повноваження прокурора (групи прокурорів) визначених керівником відповідного органу прокуратури на досудовому розслідуванні закінчуються завершенням кримінального провадження.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.08.2024 у справі № 708/1253/15-к (провадження № 51-3802км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120948713>

V. ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

11. Кримінальне провадження на підставі угод

11.1. Загальний порядок судового провадження на підставі угоди (ст. 474 КПК)

11.1.1. Звернення прокурора з позовом про стягнення шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, в інтересах держави після затвердження судом угоди про визнання винуватості не є порушенням КПК

Обставини справи: обвинувачений, будучи службовою особою комунального підприємства, під час укладення договорів купівлі-продажу придбав товари за завищеними цінами, внаслідок чого інтересам підприємства завдано істотної шкоди на загальну суму 227 549,92 грн

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд затвердив угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором та обвинуваченим, визнавши останнього винуватим та засудивши його за ч. 1 ст. 367 КК. Апеляційний суд залишив без зміни це рішення.

У касаційній скарзі засуджений вказує, що суд першої інстанції не роз'яснив йому, що на підставі цього вироку з нього будуть стягуватися збитки на загальну суму 227 549,92 грн.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що пред'явлене засудженому обвинувачення містило інформацію про розмір заподіяної ним шкоди, адже обов'язковою ознакою інкримінованого останньому кримінального правопорушення є заподіяння істотної шкоди.

Подальше звернення прокурора з позовом про стягнення шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, в інтересах держави після затвердження судом угоди про визнання винуватості не є порушенням КПК, оскільки визначені КПК умови угоди про визнання винуватості не обмежують стягнення шкоди на підставах, визначених відповідними нормами ЦК, зокрема ст. 1166 ЦК.

Звернення прокурора з позовом після затвердження судом угоди про визнання винуватості у розумінні ч. 4 ст. 474 КПК не є наслідком її укладення та затвердження, а реалізацією прокурором своїх повноважень в інтересах держави в порядку певного судочинства, яке гарантоване чинним законодавством.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 13.08.2024 у справі № 569/730/22 (провадження № 51-3572км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121029456>

12. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру

12.1. Права особи, яка бере участь у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 506 КПК)

12.1.1. Особа, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру, має право подавати апеляційну скаргу на судові рішення, ухвалені в порядку, передбаченому главою 39 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд застосував до особи примусові заходи медичного характеру у виді госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги за вчинення нею суспільно-небезпечних діянь, що мають ознаки кримінального правопорушення, передбачених ч. 1 ст. 125, ч. 2 ст. 186, ч. 1 ст. 259 КК.

Не погоджуючись із цим рішенням, особа подала апеляційну скаргу. Ухвалою апеляційного суду повернуто апеляційну скаргу особі, щодо якої застосовано примусові заходи медичного характеру на підставі п. 2 ч. 3 ст. 399 КПК, а апеляційне провадження закрито.

У касаційній скарзі особа стверджує, що право на оскарження має не лише законний представник або захисник, а тому повернення апеляційної скарги порушує її право на справедливий суд та доступ до правосуддя.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру відбувається в особливому порядку, який викладено в главі 39 КПК.

Відповідно до ч. 1 ст. 506 КПК особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, користується правами підозрюваного та обвинуваченого в обсязі, який визначається характером розладу психічної діяльності чи психічного захворювання відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи, та здійснює їх через законного представника та захисника.

Стаття 516 КПК передбачає, що ухвала суду, постановлена в межах такого провадження, може бути оскаржена в порядку, передбаченому КПК.

З огляду на викладене колегія суддів ККС дійшла висновку про те, що особа, щодо якої вирішувалось питання про застосування примусових заходів медичного характеру, не позбавлена права подавати апеляційну скаргу на судові рішення, ухвалені в порядку, передбаченому главою 39 КПК.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 29.08.2024 у справі № 646/4902/21 (провадження № 51-4798км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121352362>

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за серпень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду канд. юрид. наук Н. О. Антонюк. Київ, 2024. – 44 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua